

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqanngitsut

- kommunini tamani angerlarsimaffeqanngitsut pillugit missiliuineq

Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Naalackersuisoqarfik
November 2008

Imai

Imai	2
Angerlarsimaffeqanngitsunik misissuinerup tunuliaqutaa	3
Angerlarsimaffeqanngitsunik misissuineq – kikkut angerlarsimaffeqanngillat?	5
Kommunini tamani angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat	6
Angerlarsimaffeqanngitsut akornanni ukiut agguartaarneri	7
Suliffeqarfimmut atassuteqarneq	8
Atornerluineq	9
Angerlarsimaffeqanngitsut assigiinngitsut marluk – ineqanngitsoq aamma inooqataanikkut artorsaatilik	10
Angerlarsimaffeqannginnerup nunap immikkoortuini assigiinnginnera	11
Ininik pilersuineq ineqarnermullu tunngasut inatsisit	15
Angerlarsimaffeqanngitsunut tunngasuteqartut isumaginninnermi inatsisit	18
Angerlarsimaffeqanngitsut inooqataanikkut artorsaatillit	20
Angerlarsimaffeqanngitsut ineqanngisut	21
Meeqqat angerlarsimaffeqanngitsut	22
Angerlarsimaffeqannginnerup kingunerisai	22
Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit suliniutit ingerlasut	23
Inerniliineq	25

Angerlarsimaffeqanngitsunik misissuinerup tunuliaqutaa

Nunatsinni angerlarsimaffeqanngitsut qanoq amerlatiginerat erseqqissumik paasisaqarfiginissaa naalakkersuinikkut sivisuumik kissaatigineqarsimavoq. Assigiinngitsunik peqquteqarlutik inuit ilai namminerisaminnik inigisaqannginnerat piviusuuvoq, inuilli taakku qanoq ittuuppat? Inuit taakku angerlarsimaffeqanngitsutut taaneqarnerinut suna patsisaava? Minnerunngitsumillu inuit taakku qanoq amerlatigippat?

Kommunini assigiinngitsuni angerlarsimaffeqanngitsut qanoq amerlatiginerinik paasisaqarfiusussaq misissuineq maanna Naalakkersuisunit aallartinneqarpoq. Angerlarsimaffeqanngitsut tamakkerlugit iternga tikillugu nassuiaatitut misissuinerunngilaq, maannakorporiarli kommunini suliamik ilinniagaqarsimasut assigiinngitsut najukkani ajornartorsiummik tamatumingga isiginninnerannik takutitsisuulluni.

Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit ajornartorsiummi apeqqut pingaaruteqartoq tassaavoq inuttut ajornartorsiutit soorlu imigassamik aalakoornartortalimmik imaluunniit aangaajaarniutinik atorneerluineq, nalaataqarnermit timikkut tarnikkulluunniit kingunerlutsitsinermik, tarnikkut anniaateqarnerit assigisaalu pissutigalugit inuit angerlarsimaffeqannginnermut, imaluunniit inissiaqannginnermut ajornartorsiut inissianut aqqissuussaasumik periarfissaqannginnermut pissuteqarnerisoq. Angerlarsimaffeqannginnermut pissutaasut pingaarnerit taamaalillutik marluusinnaapput. Angerlarsimaffeqannginnermut pissutaasut taakku marluk nassuiaammi matumani sammineqassapput.

Naalakkersuisut neriutigaat nassuiaat ajornartorsiut pillugu soqutiginnilersitsissasoq, taamaalilluni angerlarsimaffeqanngitsut pillugit ajornartorsiut ersarinnerulersillugu, siunissamilu isumaginninnermut inissiaqarnermullu tunngasutigut pilersaarusiornermut ilanngunneqarsinnaalluni.

Tamatuma saniatigut inuit inooqataanikkut annertuumik ajornartorsiuteqartut, amerlanertigut arlallit tungaanniit suliniuteqarfigineqartariaqartut, isumaginninnermut tunngasutigut ataqatigiinnerit ilai atuuttut takutinneqarsinnaassasut Naalakkersuisut neriutigaat.

Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit apeqqummik qulaajaanissamut kommunini annertuumik piomassuseqarsimanermut suliniuteqarsimanermullu Ilaqutariinnut Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfik qujaniarpoq. Ajornartorsiut qulaajaaffigissallugu ajornakusoortuuvoq, illoqarfinnilu sullissisut suliamikkut illoqarfinnilu ilisimasaat Naalakkersuisunit pinngitsoorneqarsinnaanngilluinnarlutik.

Angerlarsimaffeqanngitsunik misissuineq – kikkut angerlarsimaffeqanngillat?

Misissuinermi matumani pissutsit arfineq marluk aallaavigalugit angerlarsimaffeqanngitsut nassuiarneqarput, angerlarsimaffeqanngitsorlu pissutsit¹ uku arlaanni minnerpaamik ataatsimi inissisimasariaqarluni:

- Unnummi tulluuttumi inuk inissaqanngilaq. Tassunga ilanngunneqarput inuit aqqusiniinnarmi, majuartarfinni, quni assigisaaniluunniit oqquiffiusinnaasuni sinittut.
- Inuk pilertortumik/utaqqiisaagallartumik inimi neqeroorutigineqartumiittoq assersuutigalugu unnuisarfiit, ikiorneqartussat inaat, unnuakkut uunnassimaarfiit.
- Inuk angerlarsimaffeqannginneq pissutigalugu hotelimi, angalaartunut akunnittarfimmi, tammaarfimmi assigisaannilu unnuisoq.
- Inuk ikinngutini/nalunnisani ilaqtaniluunniit utaqqiisaasumik isumaqatigiissuteqarnanilu najugaqartoq.
- Inuk utaqqiisaasumik namminiilernissap tungaanut inissiami, ikiorserneqarluni inissiami assigisaaniluunniit ataavartussamik isumaqatigiissuteqarnani najugaqartoq.
- Inuk pinerluuteqarsimasunut inissiisarfimmiittoq, qaammatillu pingasut ingerlanerini anisussa, aninissaalu sioqqullugu ineqarnissaanik aaqqiissuteqarfigineqarsimanngitsoq.
- Inuk tarnikkut nappaatillit immikkoortortaarfiani uninngatinneqartoq imaluunniit katsorsaasarfimmiittoq qaammatillu pingasut ingerlanerini anissussanngorlugu pilersaarutigineqartoq, aninissaalu sioqqullugu ineqarnissaanik aaqqiissuteqarfigineqarsimanngitsoq.

Kommunit tamarmik apersuinermi immersugassiamik immersuinikuupput aamma isumaginninnermut ingerlatsivimmit imaluunniit inuit allattorsimaffianit ilisimaneqartut angerlarsimaffeqanngitsut pillugit nassuiaasiorsimallutik.

¹ Angerlarsimaffeqanngitsoq pillugu nassiaat danmarkimi angerlarsimaffeqanngitsut pillugit nuna tamakkerlugu qulaajaanermi tigusaavoq, Hjemløse i Danmark, 2007, SFI.

Ataasiakkaat ineqarunnaarsimanerinit tunuliaqutaasut qulaajarnissaannik siunertaqartumik arlalinnik apersuinermit immersugassiaq apeqqutinik imaqarpoq. Taakku saniatigut angerlarsimaffeqanngitsup suliffeqarfinnut atassuteqarnera, angerlarsimaffeqanngitsoq aamma angerlarsimaffeqanngitsunik meeraqarnersoq aamma angerlarsimaffeqanngitsoq atorneerluinermik ajornartorsiuteqarnersoq isiginiarneqarsimavoq.

Kommunit saniatigut Avatangiisinut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmut, INI-mut, Iserit-mut angerlarsimaffeqanngitsunullu tunngatillugu illoqarfinni suliniutaasunut atassuteqartoqarsimavoq.

Kommunini tamani angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat

Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat, arnanut angutinullu, ukiunut aappariinnermilu inissisimanerinit agguarneri.

Tabel 1

Kommuni	Inuit inersimasut nammineq inissiaqanngitsut amerlassusaat katillugit	Suaassusaat		Katissimavoq imaluunniit inooqateqarpoq	Angerlarsimaffeqanngitsut mikisunik meerallit
		Angutit	Arnat		
Qaanaaq	Soqanngilaq				
Upernavik²	94	57	37	20	28
Uummannaq	15	8	7	4	9 (17 meeqqat)
Kangaatsiaq	20-t missaat	-	-	Ikittuinnaat	Ikittuinnaat
Aasiaat	16	12	4	0	1
Qasigiannuit	Soqanngilaq				
Ilulissat	100-t missaat	-	-	-	-
Qeqertarsuaq	Soqanngilaq				
Sisimiut	55	45	10	Ikittuinnaat	4 (5 meeqqat)
Manitsoq	23	-	-	-	-
Nuuk³	22	18	4	1	2
Paamiut	Soqanngilaq				
Qaqortoq	57	-	-	-	-
Narsaq	40	28	12	18	4 (8 meeqqat)
Nanortalik⁴	38	-	-	8	12
Ammassalik	31	19	12	9	6

² Inuit marluk Upernavimmeersut kommunimit ilisimatitsissutigineqartut, kisitsisitigullu paasissutissanik ilaatinneqanngillat marluullutik 17-inik ukioqarmata meeraqarnatillu.

³ Nuummiit unnuakkut uunnassimaarfimmiit aamma siusinaartumik pensioniallit pillugit nassuiaammit nammineq paasissutissaaniit paasissutissat taamaallaat atorneqarput, missiliorneqarporlu angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat inunnit 22-iniit maani ilaatinneqartunit amerlanerujussusut.

⁴ Nanortalik Kommunian ilisimatitsivoq inunnit ilisimatitsissutigineqartunit amerlanerusunik ineqanngitsunik peqartoq.

Ittoqqortoormiit	3	2	1	0	1
Katillugit	514	189	87	60	67

(-) paasissutissanik soqanngilaq

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat ikinnerpaamik inuit 514-iupput, tassa inuit tamarmiusut 0,9 procentii.

Ilisimatitsissutigineqarpoq angerlarsimaffeqanngitsunit inunnit 514-iusunit inuit tamangajammik ilaqtaminni, ikinngutiminni nalunngisaminnilu najugaqartuusut. Taamaalilluni angerlarsimaffeqanngitsut ikittuinnaat silaannarmi, quini, majuartarfinni hotellini/vandrehjemminiluunniit unnuisartut. Ilisimatitsissutigineqarpoq Nuummi angerlarsimaffeqanngitsunit nalunaarsorneqartunit inuit 14-it unnuakkut uunnassimaarfik pilersinneqammasoq unnuisarfittut atoraat.

Kommuniniit kisitsisit pissarsiarineqarsinnaasut aallaavigalugit, angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat angutaapput, angerlarsimaffeqanngitsullu 85 procentii tikillugit kisermaatut, avissimasutut nuliaasulluunniit uisulluunniit toqkkut qimagissimanerisa kingunerisaanik inuusut.

Ikinnerpaamik inuit 67-it angerlarsimaffeqanngitsutut meeraqarput, tassa angerlarsimaffeqanngitsut 13 procentii. Tassa meeraqarpoq 18-it inorlugit ukiulinnik aamma aalajangersimasumik najugaqanngitsunik.

Angerlarsimaffeqanngitsut akornanni ukiut agguarneri

Uummannami, Narsami, Aasianni, Nuummi aamma Upernavimmi angerlarsimaffeqanngitsut akornanni ukiut agguarneri.

Tabel 2

Ukiut	Amerlassusaat
18-20	19
21-30	72
31-40	28
41-50	33
51-60	20
61-70	7
70-it sinnerlugit	1

Uummannami, Narsami, Aasianni, Nuummi aamma Upernavimmi ukiut agguarneri naatsorsuutigineqarpoq nuna tamakkerlugu angerlarsimaffeqanngitsut akornanni nalinginnaasumik ukiut agguarnerinut naapertuuttoq.

Angerlarsimaffeqanngitsut akornanni nalinginnaasumik ukiut agguarnerisa takutippaat 21-30-nik ukiulinni angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaasut, kisianni aamma 31-50-inik ukiulinni amerlallutik.

Ukiut agguarneri nunap immikkoortuini assut allanngorarpoq. Assersuutigalugu Upernavimmi 18 – 30-nik ukiulinni inuusuttorpassuit ineqanngillat. Nunap sinnerani inuit 30-nik amerlanerusunillu ukiullit ineqanngitsut amerlanerupput. Nunap immikkoortuini taamatut nikingasoqarneri immikkoortumi kingusinnerusumi sammineqassaaq.

Ukiut agguarneri aallaavigalugit, illoqarfinni aalajangersimasumi inunni kikkut angerlarsimaffeqanngitsut paasineqarsinnaapput, soorlu aamma naatsorsuutigineqartariaqartoq illoqarfiit anginerusut assersuutigalugu ilinniarfeqartut imaluunniit immikkut ittunik suliffeqarfeqartut, piffissami killeqartumi inissiaqarnikkut aporfinnik ajornartorsiuteqartassasut.

Suliffeqarfinnut atassuteqarneq

Angerlarsimaffeqanngitsut suliffeqarfinnut atassuteqarnerat.

Tabel 3

Kommuni	Inuit inersimasut nammineq inissiaqanngitsut amerlassusaat katillugit	Suliffeqartut	Suliffeqanngitsut	Pisortanit ikiorsiissutisartut ⁵
Qaanaaq	Soqanngilaq			
Upernavik	94	37	33	18
Uummannaq	15	4	11	10
Kangaatsiaq	20-t missaat	Amerlanersaat	Ikitsuinnaat	Få
Aasiaat	16	3	1	13
Qasigiannugit	Soqanngilaq			
Ilulissat	100-t missaat	Ilai	Amerlanersaat	Amerlanersaat
Qeqertarsuaq	Soqanngilaq			
Sisimiut	55	47	-	8
Maniitsoq	23	-	-	-
Nuuk	22	6	8	16
Paamiut	Soqanngilaq			
Qaqortoq	57	Ikittuinnaat	Amerlanersaat	Amerlanersaat
Narsaq	40	15	25	20
Nanortalik	38	-	Amerlanersaat	Amerlanersaat
Ammassalik	31	-	Amerlanersaat	Amerlanersaat

⁵ Pisortanit ikiorsiissutit matumani tassaapput pisortanit ikiorsiissutit, siusinaartumik pensionit imaluunniit utoqqalinersiutit.

Ittoqqortoormiit	3	1	2	1
Katillugit	514	106	-	-

(-) paasissutissanik soqanngilaq

Immikkoortut ilaanni eqqortumik amerlassuseqannginneri pissutigalugit kisitsisit eqqortumik takutitsinngimmata immikkoortuni tamani nalit katinneqarneri naatsorsorneqanngillat.

Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat suliffeqarfinnut atassuteqartut 20 procentip missaaniipput. Angerlarsimaffeqanngitsut ilai amerlanersaat suliffeqanngitsuupput imaluunniit pisortanit ikiorsiissutisartuullutik, soorlu pensionit, siusinaartumik pensionit imaluunniit pisortanit ikiorsiissutit. Angerlarsimaffeqanngitsut affai sinnerlugit pisortanit ikiorsiissutinik inuussuteqartut Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfimmit missingersorneqarpoq. Aamma angerlarsimaffeqanngitsunik inoqarpoq suliffeqarfinnut atassuteqanngitsunik imaluunniit arlaatigut pisortanit ikiorsiissutisineq ajortunik.

Paasissutissat najoqqutassaasut kommuninit immersorneqartut aallaavigalugit naatsorsuutigineqarpoq angerlarsimaffeqanngitsut akornanni suliffigineqartoq annersaat tassaasoq piniarnermik aalisarnermillu inuussutissarsiut.

Atornerluineq

Angerlarsimaffeqanngitsut ikaroornartumik imaluunniit imigassamik aalakoornartortalimmik atornerluisut.

Tabel 4

Kommuni	Inuit inersimasut nammineq inissiaqanngitsut amerlassusaat katillugit	Imigassamik ikiaroornartumilluunniit atornerluisut	Imigassamik ikiaroornartumillu atornerluisuunngitsut	Imigassamik ikiaroornartumilluunniit atornerluisoqarneranik ilisimasaqannginneq (Nikingassut)
Qaanaaq	Soqanngilaq			
Upernavik	94	25	38	31
Uummannaq	15	5	8	2
Kangaatsiaq	20-t missaat	Ikittuinnaat	Amerlanersaat	-
Aasiaat	16	15	1	0
Qasigiannugit	Soqanngilaq			
Ilulissat	100-t missaat	Amerlanersaat	Ikittuinnaat	Ikittuinnaat
Qeqertarsuaq	Soqanngilaq			
Sisimiut	55	-	-	-
Maniitsoq	23	-	-	-
Nuuk	22	15	4	3
Paamiut	Soqanngilaq			
Qaqortoq	57	Amerlanersaat	Ikittuinnaat	Ikittuinnaat
Narsaq	40	35	1	4

Nanortalik	38	Amerlanersaat	Ikittuinnaat	Ikittuinnaat
Ammassalik	31	Amerlanersaat	Ikittuinnaat	Ikittuinnaat
Ittoqqortoormiit	3	0	3	0
Katillugit	514	205-t missaat ⁶	103	62

Inuk pineqartoq imaluunniit taassuma ilaqutai attavigeqqaarnagit inuk ataaseq atornerluinermik ajornartorsiuteqarnersoq misissoruminaappoq. Tabellimi matumani inuit erseqqissumik atornerluisuusut missiliornerinik, imaluunniit pissutsit allat pissutigalugit illoqarfanni sullissisut naatsorsuutigisaat inuk atornerluinermik ajornartorsiuteqartoq, kiisalu inuit qassit atornerluinermik ajornartorsiuteqannginnerinik naatsorsuinermik taamaattumik tunngavigineqarput. Nikingassutaasoq taamaalilluni tassaavoq inuit amerlassusaat, tassani pineqartut imigassamik aalakoornartortalimmik imaluunniit ikiaroonartumik atornerluisuunersoq nalunarluni.

Taamaattorli tabellimi amerlassutsit tamarmiusut appassisumut inissinneqarsimanissaat naatsorsuutigineqarpat angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat ikiaroonartumik imaluunniit imigassamik aalakoornartortalimmik atornerluisutut ilisimaneqartut amerlapput pineqartullu affaasa missaannik amerlatigalutik.

Angerlarsimaffeqanngitsut suliffeqarfimmut atassuteqarnersut pillugit qulaani tabellimi allasimasut amerlassusaasa takutippaa angerlarsimaffeqanngitsut affai sinnerlugit ineqannginnermik annertunerusumik ajornartorsiuteqartut.

Angerlarsimaffeqanngitsut assigiinngitsut marluk – inissaqanngitsoq aamma inooqataanikkut artorsaatik

Nalinginnaasumik assiliap takutippaa Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqanngitsut, inuit inissaqanngikkallartut aamma inuit angerlarsimaffeqanngitsut ataavannerusumik imaluunniit inuttut ajornartorsiuteqartut amerlassutsimikkut amerlaqatigiingajattut.

Siullermi inuit inissaqanngikkallartut, arlaannik peqquteqartumik inissaqanngitsut inissaqannginnerallu utaqqiisaagallarnertut naatsorsuutigisariaqartoq, ilaatigut tassaasinnaapput:

- Ilinniagaqartut
- Inuusuttut angajoqqaaminni suli najugaqartut, namminerli inissarsiortut
- Inuit aappariikkunnaarnerup kingorna inissamik amigateqartut

⁶ Sumiiffinni angerlarsimaffeqanngitsut qassit atornerluisuunerannik erseqqissumik kisitsisinik kommunit paasissutissiinngitsut, amerlanerpaalli atornerluisuunerarlugit paasissutissiisut, kukkusumik ilimagisaqarneq tunngavigalugu inerniliisoqaaqqunagu amerlassutsit tamarmiusut affai kisimik tabellimi ilanngunneqarput.

- Inuit suliffeqartut assersuutigalugu suliamik sungiusartut, sulisunut inissiamik pisinnaatitaaffeqanngitsut.

Aappaanni inuit angerlarsimaffeqannginneq ataavarnerusumik imaluunniit inuttut ajornartorsiuteqarnermik oqaatigineqarsinnaasut tassaapput, inuit inissaqannginnerup saniatigut aamma allanik ajornartorsiuteqartut, ilaatigut tassaasinnaasut:

- Piffissami sivilisuumi suliffissaaleqisut
- Siusinaartumik pensionillit
- Inuit tarnimikkut anniaatillit
- Pinerluuteqarsimasut isertitsisarfimmi pillaatissap atortuutinneqarneranik naammassinnissimasut
- Atornerluisut

Immikkoortut taakku marluk, nunatsinni inuit tamarmiusut 0,5 procentiatut amerlassuseqartut, ineqannginnermik ajornartorsiutip aaqiivigineqarnissaanut assigiinngitsunik pullavissaqarput. Angerlarsimaffeqanngitsut taakku marluk allaaserineqarnerat nassuiaammi kingusinnerusumi sammineqarumaarpoq.

Angerlarsimaffeqannginnerup nunap immikkoortuini assigiinnginnera

Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusiisigut nunap immikkoortuini annertuumik assigiinngitsoqarpoq, kiisalu inuit qanoq ittut inissaqanngitsuunerini assigiinngitsoqarluni.

Illoqarfiit Qaanaaq, Qasigianguit, Qeqertarsuaq aamma Paamiut inunnik angerlarsimaffeqanngitsunik nalunaarsugaqanngillat. Illoqarfinni taakkunani sisamani init attartortakkat 24-t, 37-t, 12-t aamma 120-t atorneqanngitsut INI-mit nalunaarsorneqarsimapput.

INI ilisimatitsivoq Qaanaami inuit 21-iusunit inissiani arfineq marlunni, ineqarnermut akiliummik akiliisimanginnertik pissutigalugu imaluunniit attartortunut allanut akornutaasimanerat pissutigalugu attartukkaminniit anisinneqarsimasut inuit najugaqartinneqartut. Taamaattumik inuit taakku allamik inissarsigallarneqarsimapput⁷. Tamanna aamma Qasigianguani inissianit atorneqanngitsunit 37-iusunit inissianut pingasunut aamma Paamiuni inissianit atorneqanngitsunit 120-iusunit inissianut tallimanut atuuppoq.

⁷ INI-mi allamik inissigallartarneq inissianik pilersuineq aamma isumaginninnikkut inissiaqartitsinermit tunngatillugu inatsisit pillugit immikkoortumi tulliuuttumi allaaserineqarumaarpoq.

Upernavimmi 0,9 procentimik nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermut naleqqiullugu angerlarsimaffeqanngitsut allanut naleqqiullugit amerlapput 3 procentiullutik. Upernavimmi angerlarsimaffeqanngitsut aamma nunap sinneranit agguaqatigiissillugu malunnartumik ukiukinnerullutik.

Uummannami, Narsami, Aasianni, Nuummi angerlarsimaffeqanngitsut akornanni ukiut agguarneri.

Tabel 5

Ukiut	Amerlassusaat
18-20	3
21-30	17
31-40	19
41-50	25
51-60	20
61-70	5
70-it sinnerlugit	1

Upernavimmi angerlarsimaffeqanngitsut akornanni ukiut agguarneri.

Tabel 6

Ukiut	Amerlassusaat
18 -20	18
21-30	55
31-40	9
41-50	8
51-60	
61-70	2
70-it sinnerlugit	

Soorlu tabel 5-imi aamma 6-imi takuneqarsinnaasoq nunap sinnerani angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat 31 – 60-inik ukioqartuusunit Upernavimmi angerlarsimaffeqanngitsunit 94-iusunit amerlanersaat agguaqatigiissillugu ukiukitsuupput, tassa 18 – 30-inik ukioqarlutik. Upernavimmi 78 procentingajaat 30-it inorlugit ukioqartuupput, nunap sinneranili 20 procentit 18 – 30-inik ukioqartuullutik.

Upernavimmi angerlarsimaffeqanngitsut amerlanertigut 30-it inorlugit ukioqartuunerinut inuusuttunut angerlarsimaffimminniit nuunniartunut namminerlu angerlarsimaffeqalerusuttunut inissianik amigaateqarneq uppernarsaataavoq. Upernavik pillugu paasissutissat allat ukiut agguarnerinut assersuunneqarpata takuneqarsinnaavoq angerlarsimaffeqanngitsut 39 procentii suliffeqartuusut aamma 40 procentii imigassamik

aalakoornartortalimmik atornerluisuunngitsut. Kisitsisit taakku nunap agguaqatigiissinneranut assersuunneqassappata taava Upernavimmi suliffeqarfimmi atassuteqartut allanut naleqqiullugu amerlapput (Upernavimmi 39 procenti nunalu tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit 20 procenti), soorlu inuit amerlassusaat atornerluisuunngitsut nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit Upernavimmi qaffasinnerusoq (Upernavimmi 40 procenti nunalu tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit 20 procentip missaa).

INI ilisimatitsivoq Upernavimmi ininik attartortakkanik atorneqanngitsunik peqanngitsaq, BS-imili illunik arlalissuarnik atorneqanngitsunik peqartoq.

Pissutsit taamatut ittut aamma Kangaatsiami atuupput, angerlarsimaffeqanngitsut 20-t missaaniittut amerlanersaat inuusuttuullutik suliffeqartut inooqataanermilu ajornartorsiuteqanngitsut, nammineq ineqannginneq eqqaassanngikkaanni. Tassani ineqanngitsut amerlassusaat 1 procentimiippoq – nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsineq assigikannerlugu.

Uummannami aamma Nuummi 41 – 60-illu akornanni ukioqartut angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaapput angerlarsimaffeqanngisullu 27 procentii suliffeqarfinnut atassuteqarlutik. Uummannami 50 procentit atornerluisuunngillat, tamannalu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit malunnartumik qaffasinnerulluni. Nuummi angerlarsimaffeqanngitsut 18 procentii atornerluisuunngillat, tamannalu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsineq assigalugu.

Uummannami angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat tamarmiusut 0,6 procentiuvoq, tamannalu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit appasinnerulluni. Nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit naleqqiullugu Nuummi angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat tamarmiusaq naatsorsorneqanngilaq, annertuumik nalorninartoqarnera pissutigalugu.

Nuuk pillugu aamma naatsorsuutigineqarpoq tamaani inuusuttorpassuaqartoq ilinnigaqartunik utaqqiisaasumillu angerlarsimaffeqanngitsuusunik.

INI-p Nuummi inissiigallartarnermut illut arfineq marluk atorpai.

Ilulissani aamma Sisimiuni angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat 2 procentiuvoq Sisimiunilu 0,9 procentiulluni. Ilulissat taamaalillutik nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermit qaffasinnerungaatsiarpoq Sisimiullu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsineq assigeqqissaarlugu.

Illoqarfiit taakku anginerit marluk aamma angerlarsimaffeqanngitsut qanoq ittuuneri eqqarsaatigalugit assigiinngitsorujussuupput. Ilulissani kommuni ilisimasitsivoq angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat suliffeqarfimmut atassuteqanngitsuusut, kiisalu amerlanersaat atornerluinermik ajornartorsiuteqartuusut. Kommunimit aamma ilisimatitsissutiginqarpoq akuttunngitsumik inissiatileqatigiiffimmut akiligassatigut kinguaattoornerit pissutigalugu inuit angerlarsimaffeeruttartut. Taamaalilluni naatsorsuutigisariaqarpoq Ilulissani angerlarsimaffeqanngitsut tassaasut inooqataanermi ajornartorsiuteqartuusut, inissaqannginnerup saniatigut. Ilulissani inissiigallartarfiit inissiat arfineq pingasuupput.

Sisimiuni kommuni ilisimatitsivoq angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat imminnut pilersortuusut, imaluunniit siusinaartumik pensionisiaqartuusut utoqqalinersiuteqartuullutilluunniit. Tassani atornerluineq pillugu paasissutissaqanngilaq. Sisimiut aamma illoqarfiuvoq ilinniarfeqarfiusoq, taamaattumik tassani aamma naatsorsuutigisariaqarpoq angerlarsimaffeqanngitsut ilai tassaassasut inuusuttut inissaqanngikkallartuusut. Sisimiuni inissiigallartarfiit inissiat 14-iupput.

Aasianni angerlarsimaffeqanngitsut 0,4 procentiupput, tamannalu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermi appasinnerulluni. Aasianni angerlarsimaffeqanngitsut 80 procentii pisortanit ikiorsiissutisiaqartuupput, annerusumik siusinaartumik pensionit. Angerlarsimaffeqanngitsut tamangajammik imigassamik aalakoornartortalimmik ikiaroonartumilluunniit atornerluisuupput. INI ilisimatitsivoq inissianit atorneqanngitsunit illut 15-it inissiigallartarfittut atorneqartut.

Maniitsumi angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaasa, inuit 23-iusut saniatigut annertunersumik paasissutissaqanngilaq. Maniitsumi inunnit tamarmiusunit angerlarsimaffeqanngitsut taamaalillutik 0,6 procentiupput. INI ilisimatitsivoq Maniitsumi illut 12-it inissiigallartarfittut atorneqartut.

Qaqortup kommunia ilisimatitsisimavoq angerlarsimaffeqanngitsut 57-iusut, tassa innuttaasunit tamarmiusunit 1,6 procenti. Tamatuma saniatigut angerlarsimaffeqanngitsut pillugit paasissutissaqanngilaq. INI ilisimatitsivoq illut marluk inissiigallartarfittut atorneqartut.

Narsami inunnit tamarmiusunit angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusaat 1,9 procentiuvoq, tamannalu nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermut naleqqiullugu marloriaataavoq. Angerlarsimaffeqanngitsut 62 procentii suliffeqanngitsuupput 87 procentiilu imigssamik aalakoornartortalimmik ikiaroonartumilluunniit atornerluisuullutik. Narsami taamaalilluni naatsorsuutigineqarpoq angerlarsimaffeqanngitsut ilai amerlanerit inissiaqannginnerup

saniatigut inuttut annertuumik ajornartorsiuteqartuusut. Tassani illut aqqanillit inissiigallartarfittut atorineqarput.

Nanortalik ilisimatitsisimavoq inuit angerlarsimaffeqanngitsut ilisimatitsissutigineqartut saniatigut amerlassusaanik ilisimaneqanngitsumik kommunilli ilisimasaqarfigisaanik suli allanik angerlarsimaffeqanngitsoqartoq, toqqaannartumilli naatsorsorneqarsinnaanngitsunik. Angerlarsimaffeqanngitsut 38-iusut Nanortalip kommuniani innuttaasut 1,6 procenteraat, amerlassusaalli amerlanerunissaat naatsorsuutigineqarluni. Nanortalik aamma ilisimatitsivoq angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat suliffeqanngitsuusut pisortaniillu ikiorsiissutisartuusut, aamma angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat imigassamik aalakoornartortalimmik ikiaroornartumilluunniit atonerluisuusut. INI ilisimatitsivoq Nanortalimmi illut sisamat inissiigallartarfittut atorineqartut.

Ammassalik ilisimatitsisimavoq inuit 31-it imaluunniit innuttaasut 1,0 procentii angerlarsimaffeqanngitsuusut.

Ittoqqortoormiini pingasut angerlarsimaffeqanngitsuupput, tassa innuttaasunit tamarmiusunit 0,5 procenti. Angerlarsimaffeqanngitsunit pingasuusunit marluk suliffeqanngillat, angerlarsimaffeqanngitsulli arlaannaalluunniit imigassamik aalakoornartortalimmik ikiaroornartumilluunniit ajornartorsiuteqarnani.

Inissianik pilersuineq inatsisillu ineqarnermut tunngasut

Kalaallit Nunaanni inissiat pitsaassusaannik pitsanngorsaaneq ingerlanneqartuarpoq. Inissiami ataatsimi najugaqartut amerlassusaat 1990-imi 3,2-miit 2007-mi 2,6-imut apparsimavoq. Taamatut ineriartorneq minnerunngitsumik nunaqarfinni malunnarpoq, piffissami pineqartumi tassani inissiami ataatsimi najugaqartut 4,1-imiit 2,7-mut appararsimallutik. Taamaaqataanik illoqarfinni kisitsisit 3,0 aamma 2,5-iupput. Tamatuma peqatigisaanik m^2 –mik uuttorlugu inissiat agguaqatigiissillugu angissusaat 1990-imiit 63,7 m^2 -miit 65,5 m^2 -imut⁸ Annertusisimapput.

Nunaqarfinni inissiami ataatsimi najugaqartut amerlassusaasa annertuumik apparnerinut pissutaasoq tassaavoq innuttaasut illoqarfinni suli katersuukkiartorneri. Innuttaasut 80 procentii 1990-imi illoqarfinni najugaqarsimasut 2007-p aallartinnerani innuttaasut

⁸ Kalaallit Nunaata aningaasaqarnikkut ineriartorneranut tunngatillugu siunnersuisartut, Statsministeriet, 2008.

illoqarfinni najugaqartut 83 procentinngorsimapput, paarlattuanillu nunaqarfimmiut 20 procentimiit 17 procentimut appariarsimallutik.

Pingaartumik illoqarfiit anginersaat pingasut, minnerunngitsumillu Nuuk 20 procentingajammik, 1990-ip kingorna innuttat amerliartornerannik misigisaqarsimapput. Nuna tamakkerlugu inuit 1990-imiit 2007-mut taamaallaat 2 procentimik amerleriarsimapput, taamaattumik nassuiaatissat ilaat aamma tassaavoq ilaqutariinni inoqutigiiit ullumikkut ikinnerulersimanerat.

Inissiat 70 procentii Namminersornerullutik Oqartussanit imaluunniit kommuninit pigineqarput, sinnerilu 30 procentit BS-p illuutigalugit piginneqatigiinnikkullu illuullutik.

Namminersornerullutik Oqartussani imaluunniit kommunini sulisut tamarmik sulisunut inissiaqarnissamik pisinnaatitaaffeqarput.

Suliffeqarfimmi namminersortumi atorfeqartunut amerlanertigut sulisunut inissiaqartitsisoqartarpoq.

Inuussutissarsiortutut namminersortutut pineqartoq nammineq inissaminik pissarsiniartussaavoq.

Inissianik attartortarneq pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 2, 12. maj 2005-imeersoq malillugu kommunalbestyrelsip isumaginninnerup iluani inissiamik tunniussisinnaanermut pisinnaatitaaffini atorsinnaavaa.

Aalajangersakkap kingunerisaanik kommunip isumaginninnerup iluani inissiamik tunniussisinnaanermut pisinnaatitaaffimminik atuisup kommunip taamaaliornermigut inissiaqarfiup aningaasatigut annaasaqartinnginnissaa qulakkeertussaavaa. Taamatut annaasaqarsinnaanermmut matussusiineq ilaatigut qularnaarneqartarpoq kommunip ininik atorineqanngitsunik attartorneratigut, ilaatigut annaasaqarnissamut qularnaveeqqusiineratigut ilaatigullu qularnaveeqqutitut siumut tamakkiisumik kommunip akiliineratigut. Inissianullu ingerlaavartumik aningaasartuutit isumaginissaannut attartortoq naammattunik qaffasissunik isertitaqarnini pillugu attartortup attartortitsisumut uppersarsarsinnaappagu kommuni annaasaqarnissamut qularnaveeqqusiinissaminut pisussaaffeqanngilaq.

Siusinnerusukkut attartornermiit attartortitsisumut ineqarnermut akiliutissanik attartortoq akiligassaqarpat imaluunniit taarsigassaminik akiligassaqarpat attartortitsisup aamma isumaginninnerup iluani inissiamik tunniussinissaq kommunimut itigartitsissutigisinnaavaa. Assersuutigalugu ineqarnermut akiliisimanninneq pissutigalugu attartortoq siusinnerusukkut attartukkaminiit anisinneqarnerani attartortitsisup annaasaqarnera pillugu

attartortitsisoq attartortumut taarsiisoqarnissanik piumasaqaateqarsinnaavoq. Attartortup ineqarnermut akiligassatigut kinguaattoorutai imaluunnit taarsiinermut piumasaqaatit kommunimit akilerneqarpata, kommuni taamaattoq isumaginninnerup iluani inissiamik tunniussisinnaavoq.

INI ilisimatitsivoq attartortup ineqarnermut akiliutissani akilinngippagu, inissiaqarnermut immikkoortortaqaarfik sinnerlugu akileeqqusissummik siullermik INI nassiussisartoq. Akileeqqusissummut siullermut akissuteqartoqanngippat akileeqqusissutip aapaa siullermik nassiunneqartup kingorna sapaatit akunneri pingasut missaat qaangiukkaangata nassiunneqartarpoq. Akileeqqusissutip aappa aamma "Attartukkamik atorunnaarsitsinertut" atorneqartarpoq, attartortup akiligassani akilerpagu attartortoq inissiamini najugaqaannarsinnaalluni. Sapaatip akunnerata ataatsip qaangiunnera ineqarnermut akiliutissaq suli akilerneqarsimanngippat INI politiinut allakkanik nassiussisarpoq, taanna tassaavoq attartorneqartup atorunnaarsinneqarnera aamma akilinngisap maannakkut politiinut suliassanngortinnera pillugu attartortumut nalunaarut. Attartortoq inissiamut ineqarnermut akiliiffigisimanngisaanit anisinneqarnissaa politiit suliassarilertarpat.

Politiinit piumasarineqarsimavoq najugaqartut anisinneqartut inissaqartinneqassasut aamma INI inissianik inissiigallartarfiuteqassasoq, imatut paasillugu minnerpaamik ilaqutariinnut ataatsinut inissiami immikkut ineeraqartitsisoqassasoq imermik kuuinnartulimmik. Inissiigallartarfiit tasaanerupput inissiat ajornerpaajusut, taakkulumi aamma ilai ima ajortigisarlutik attartortinneqarsinnaasaratik. Oqaatigineqassaarli inatsisit peqqussullu malillugit INI inissiigallartarfimmik neqerooruteqarnissaminut pisussaaffeqanngimmat.

Najugaqarfik assigiimmik akiliinissamut pisussaaffeqarpoq. Attartortup ataatsip ineqarnermut akiliutissaminik akiliinngippat attartortut allat annaasaqarnermut matussusiisussaapput. Najugaqarfik arlalissuuartigut ilinniagaqartut pingasut sisamat inissiamik ataatsimik agguatigiinnerattut ingerlavoq. Taakku sisamat arlaat ataaseq aningaasartuutini akiligassani akilinngitsoorpagu pingasut allat akiligassaq tamaat akilertussanngussavaat.

Taamaattumik inissiigallartarnermut aningaasartuutininut namminersornerullutik oqartussat, kommunit imaluunniit INI akiliineq ajorput. Najugaqarfiup aningaasartuutaanik nammineq akiligassamik saniatigut aamma anisinneqartut akilersimanngisaat attartortut allat tamarmik akilertussaavaat kiisalu anisitsinermi allamillu inissaqartitsinermi⁹ aningaasartuutit akilertussaallugit.

⁹ Najoqqutaq: www.ini.gl

Angerlarsimaffeqanngitsunut tunngassuteqartut isumaginninnermi inatsisit

Pisortat ikiorsiisarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq naapertorlugu Kalaallit Nunaanni inuit tamarmik, pineqartoq imminut ilaqtutaminillu pilersuisinnaajunnaassagaluarpat, aningaasatigut ikiorserneqarnermikkut isumannaallisarneqarput. Tamatumani piunnaasaqaatigineqarluni pineqartup aalajangersimasumik najugaqarnissaa aamma inuit allattorsimaffiannut nalunaarsimasussaalluni. Pineqartoq piunnaasaqatinik taakkuninnga naammassinninngitsoq pisortanit ikiorsiissutininik pisartaqarsinnaanngilaq.

Inuit ikinngutiminnut, nalunngisaminnut ilaqtutaminnulluunniit nutsertut akuttunngitsumik misigisarpaat nutserfigisap najukkamini inuit amerlanerusut nalunaarsortikkusunngikkai, ineqarnermut akiliutinut tapiissutit annarusunnagit. Tamannali kukkusumik paasinninneruvoq, tassa inuit taamaaliortut aalajangersimasumik najugaqalersinnaasut taamaalillutik pisortanit ikiorsiissutininik pisartaqalersinnaammata ineqarnermullu akiliutip ilaani akiliillutik, tassa pineqartup pisortanit ikiorsiissutisiaasa annertussusaata ineqarnermut akiliutip ilaanik akiliinissamut naammassammata. Ikinngutit, nalunngisat ilaqtutalluunniit angerlarsimaffeqanngitsumik najugaqartitsinissamut periarfissaqarpata, taava pineqartoq ineqarnermut akiliummut tapiissutininik annertunerusunik ineqarnermut akiliutit ilaannik annertunerusunik akileeqataasinnaavoq.

Inuit angerlarsimaffeqanngitsut aalajangersimasumik najugaqarfeqanngillat taamaalillutillu pisortanit ikiorsiissutininik pissarsisinnaanatik. Inuk kommunimit allamiit nuussimappat aalajangersimasumillu najugaqarfeqarnani imaluunniit suliffeqarnani, taava pineqartup angerlarsimaffeqanngitsutut nalunaarsorneqarnissaanut aningaasatigut ikiorsiissutininik pisartaqalernissaanut qaammaterpassuit ingerlasinnaapput.

Pisortat ikiorsiisarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersup allanngortinneqarneratigut pisortanit ikiorsiissutininik pisartaqartup ilanngaassiffigineqarnissaanut pisortaniillu ikiorsiissutit tunniunneqarnissaat sioqqullugu ineqarnermut akiliutip akilertinneqarnissaanut periarfissaq peerneqarpoq. Taamaalilluni ullumikkut pisortanit ikiorsiissutininik pisartaqartup pisortanit ikiorsiissutit inuussutissatut imaluunniit aningaasartuutit aalajangersimasut akiliiffissamut toqqaannartumik akilerneqarsinnaaneri immikkut pisoqarneratigut taamaallaat pisinnaapput.

Tunniussinermi malittarisassat nutaangortinnerini siunertaq tassaavoq pisortanit ikiorsiissutisartoq sapinngisamik annertunerpaamik ikiorsiissutininik nammineq aqutsisinnaanissaa. Tamatumani siunertaq tassaavoq pisartaqartut nammineq inuunerminnut akisussaaffeqalersinnissaat.

Kommuni tamatigut ataasiakkaanik nalilersuisassaaq, tassunga ilanngullugu pisortanit ikiorsiissutisisarteq aningaasartuutunik aalajangersimasunik nammineq akiliisinaanersoq. Pisortanit ikiorsiissutisisartuni aningaasaqarnikkut nammineq aqutsisinaanngitsunik kommuni ilisimasaqareerpat, pilersuinissamut imaluunniit aalajangersimasunik aningaasartuutit akilerneqarnissaannut pisortanit ikiorsiissutit aningaasanngorlugit tunniunneqarneri naleqqutissanngilaq. Peqqussummi § 17, imm. 2 naapertorlugu aningaasanik tunniussineq akiligassamik nassiussisumut toqqaannartumik pissaaq, pissutsit immikkut ittut taamaasiortoqarnissaanut tapersersuippata. Tassa assersuutigalugu ineqarnermut akiliutissaq toqqaannartumik INI-mut akilerneqassaaq.

Pisortanit ikiorsiissutisisarteq ilumut ineqarnermut akiliummik akiliisarnersoq kommunip aamma malinnaaffigisussaavaa.

Pisortat ikiorsiisarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersumi § 17 naapertorlugu pilersuinissamut aamma aningaasartuutit aalajangersimasut akilerneqarnissaannut pisortanit ikiorsiissutit pisartagaqartumut aningaasanngorlugit tunniunneqartussat aningaaserivimmut assigisaanulluunniit nuunneqarsinnaapput, taamaattorli imm. 2 tak.

Imm. 2. Pilersuinermit akiligassanullu aalajangersimasunut pisortanit ikiorsiissutisiat aningaasanngornagit tunniunneqarsinnaapput imaluunniit akiligassamik nassitsisumut toqqaannartumik tunniunneqarsinnaapput, pissutsit immikkut ittut tamanna pisariaqalersippassuk.

Peqqussummi § 18 naapertorlugu pilersuinermit akiligassanullu aalajangersimasunut pisortanit ikiorsiissutisiat siumoortumik ullut 14-ikkaarlugit tunniunneqartassapput. Taamaattoq akiligassanut aalajangersimasunut pisortanit ikiorsiissutit tunniunneqarsinnaapput piffissami akiligassat akilerneqarfissaasa nalaani. Imm. 2 Kommunalbestyrelsi qaqutigoorluinnartumik piffissamut sivikinnerusumut tunniussisinnaavoq, qinnuteqartup ikiorsiissutit nammineerluni aqussinaanngikkai naliliisoqarpat. Kommuunip naliliinerminut atatillugu immikkut ilaqutariinni meeqqat pisariaqartitaasa iluaquserneqarnissaat pingaartissavaa.

Siusinaartumik pensionit pillugit inatsisartut peqqussutaat nr. 4, 7. maj 2007-imeersumi § 21 naapertorlugu periarfissaq taanna aamma atuuppoq kommuni naliliippat siusinaartumik pensionisiallip aningaasaqarnini isumagisinaanngikkaa, utoqqalinermi pensionisiat, matumani inummut tapiutit meeqqallu tapii ilanngullugu kommunimit aqutsivigineqarnissaat periarfissaavoq.

Angerlarsimaffeqanngitsut inooqataanikkut artorsaatillit

Misissuinermi matumani naatsorsuutigineqarpoq angerlarsimaffeqanngitsut affaasa missaat soorlu atornerluinermik, suliffeqannginnermik atortutigullu piitsuunermi annertunerusumik nalaataqarnermit timikkut tarnikkulluunniit kingunerlutsitsinermik, tarnikkut anniaatinik assigisaanillu inooqataanermik ajornartorsiuteqartuusut. Tassa ullumikkut nalinginnaasumik neqeroorutaasunit annertunerusumik angerlarsimaffeqanngitsut ataasiakkaat suliniuteqarfigineqarnissaminnut pisariaqartitsipput.

Angerlarsimaffeqanngitsorpasuit ilai INI-mi inissiaminnik annaasaqarsimasut inissiaatileqatigiiffimmut akiitsoqarnertik pissutigalugu angerlarsimaffeqanngisuupput, pingaartumik ineqarnermut akiliutip akilerneqannginneratigut, kisianni aamma INI-mi attartugaqartoq pillugu naammagittaalliuutigineqarsimanera pissutigalugu attartukkap unitsinneqartarluni.

Ineqarnermut akiligassamik akiliisinnaannginnerat pissutigalugu angerlarsimaffeqanngitsut taakku inissiamik tunineqarnissaat itigartinneqarsinnaavoq, imaluunniit aqunneqalersinnaapput, taamaalilluni taakku pisortanit ikiorsiissutisiassaat akiligassiissumut toqqaannartumik kommunip akilertalerlugu, taamaalillunilu aamma ineqarnermut akiligassaat akilerneqarluni. Taamaaqataanik siusinaartumik pensionilinnut tamanna atuuppoq, tassani kommuni nalilersuinermitigut pensionit tunniunneqarnissaat aqussinnaallugit.

Angerlarsimaffeqanngitsorpasuit aamma inooqataanermi ajornartorsiuteqartut inissiamik neqeroorfigineqassagunik attartugartik aalajangiussimanissaat ajornartorsiutigissavaat, soorlu aamma siusinnerusukkat inissiaq attartugartik amerlanertigut annaasareersimagaat.

Angerlarsimaffeqanngitsut inooqataanikkut artorsaatillit annertuumik inooqataanikkut ajornartorsiuteqartuusut naatsorsuutigineqarpoq, tassa atornerluineq, ilinniagaqarsimasuunnginneq, suliffeqannginneq, nalaataqarnermit timikkut tarnikkulluunniit kingunerlutsitsinermik, nikalloqqajaaneq, tarnikkut anniaatit aamma ilaqtutanut allanullu tunngassuteqartunik ajornartorsiutit.

Inuit angerlarsimaffeerunnerannut pissutaasut ilaat tassaasinnaavoq toqqissisimanngitsumik meeraasimaneq aamma qanigisamik atoqatigiinnertalimmik atornerluinertalimillu alliaratornermi atugarliorsimaneq¹⁰. Inuit toqqissisimanangitsumik alliaratorsimanermik taamaallaat nalunngisaqartut, angerlarsimaffimmik toqqissisimasumik aalajangersimasumillu atassusiinissamik ilisimasaqarneq ajorput, taamaattumillu inuit

¹⁰ Støttecenter mod Incest, 2008.

amerlanerit nalinginnaasumik alliatornermik atugaqarsimasut assigalugit angerlarsimaffiup toqqammavittut aalajangiussimanissaa paarinissaaluunniit ujartorniarneq ajorpaat.

Tamanna aamma isumaqarpoq meeqqanut inuusuttunullu piareersaatini inissaqartitsinngitsunik, aamma peroriatorfimmit kingornussanit aniguinissamut nukissaqarsimanngitsunut inunnut 18-it sinnerlugit ukiulinnut toqqissisimananngitsunik sumiginnagaasimanermik meeraanermi atugaqarsimasunut piareersaasoqarnissaanik pisariaqartitsinerup annertusiartuinnarnissaa siunissami naatsorsuutigisariaqartoq.

Angerlarsimaffeqanngitsut aamma inooqataanikkut ajornartorsiuteqartut, aningaasatigit ikiorserneqarnerup saniatigit arlaatigit ikiorserneqartarsimanerannik misissuinermi matumani periarfissaqarsimanngilaq. Naatsorsuutigineqarporli angerlarsimaffeqanngitsut inooqataanikkut ajornartorsiuteqartut arlalissuit, nammineq inissiaminni aaqqissuussaasumik ulluinnarni ingerlasinnaalersillugit arlaatigit ikiorserneqarneq ajortut.

Inissaqarnatik angerlarsimaffeqanngitsut

Naak angerlarsimaffeqanngitsut soorunami aamma ineqanngikkaluartut immikkoortumut siuliani taaneqartumut sanilliullugu inooqataanikkut artorsaateqartut ineqanngitsut tigussaanginnerusumik peqquteqarlutik ineqanngitsut assigiinngissusaat immikkoortumi matumani qulequttami takutinniarneqarpoq.

Piffissap ilaani inissianik innersuussisarneq amerlanertigit ajornartorsiutaasinnaammat naatsorsuutigineqartariaqarpoq. Tamanna pingaartumik inuusuttut angerlarsimaffimmiik qimagukkangata atuuttarpoq, imaluunniit inuusuttut illoqarfinnut ilinniarteqarfiusunut ilinniartoraangata, taamaattumillu ilinniarnep aallartinnerani allat peqatigalugit illoqarfimmut pineqartumut ataatsikkut nuuttarlutik.

Aamma aappariinnerni avissaartoqaraangat illuatungeriillu kisermaatut tungavissarsiueraangata ineqarnikkut ajornartorsiortoqalersarpoq, aningaasaqarnikkut atukkat ajornerulernerannik, meeqqanik najorteqarnikkut il.il. kinguneqartartunik.

Naak immikkoortumi matumani angerlarsimaffeqanngitsut inissaqanngikkallarnissaat naatsorsuutigineqaraluartoq taamaattumillu amerlanertigit ineqarniarnikkut ajornartorsiutaasut nammineerluni aaqqiviginiarneqartarput, taamaattoq ajornartorsiut suli annertuvoq. Inuit ineqanngitsut piffissap ilaani mianernartumik inissisimasarput, soorlu illoqarfimmut allamut nuuttarlutik, ilaqquttatik ikinngutitillu qimallugit, imaluunniit aappariinnikkut ajornartorsiuteqareernerup kingorna kisimiilersarlutik. Taamatut pisoqartillugu ineqarnikkut ajornartorsiuteqarnerup kingunerisinnaasarpaa ajornartorsiutit

allat aaqqinneqarsinnaasanginneri, angerlarsimaffeqanngitsorlu ataavarnerusumik angerlarsimaffeqanngitsutut inissisimalertarnera.

Misissuinermi matumani, angerlarsimaffeqanngitsut arlalissuit piniartutut aalisartutullu suliffeqarfimmut atassuteqarput. Inuussutissarsiortunut taakkununga ineqarnikkut ajornartorsiut piniartut aalisartullu imminnut pilersortuunerannut atassuteqarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq, tassa sulisunut inissiaqarnissamik piunasaqarsinnaanginnamik, amerlanertigullu patajaatsumik isertitaqarneq ajorlutik.

Meeqqat angerlarsimaffeqanngitsut

Angerlarsimaffeqanngitsunit ikinnerpaamik inuit 67-it imaluunniit 13 procentit meeraqarput aamma angerlarsimaffeqanngitsunik.

Misissuineq aallaavigalugu missiliorneqarsinnaangilaq meeqqat taakku qanorpiaq najugaqarnersut, naatsorsuutigineqarporli meeqqat amerlanersaat aataakkuminni aanaakkuminnilu ilaqtaniluunniit allani aalajangersimasumik najugaqartartut. Meeraqarporli piffimmiit piffimmut nuuttartunik, unnuami uunnassimaarfinni, utaqqiisaasumik najugaqarfiusuni allani imaluunniit containerini unnuisartunik.

Meeqqanut puigorneqarnissaminnut imaluunniit arajutsineqarnissaminnut aarlerinartorsiortunut imaluunniit ajoqtissarsiffigisinnaagaat nalilerneqarpat assersuutigalugu angajoqqaavi aalajangersimasumik najugaqanngitsunut kommunit suliniuteqarnikkut orniguttarnikkullu nakkutilliisussaataapput. Nakkutilliisussaataanertaaq meeqqanut qimarnuinniittunut sukannernerulersinneqarpoq.

Angerlarsimaffeqanngitsuunerup kingunerisartagai

Taaneqareersutut angerlarsimaffeqanngitsorpassuit ineqannginnerup saniatigut arlalinnik ajornartorsiuteqartarput. Ineqannginnermi nalinginnaasumik ajornartorsiutaasartoq tassaavoq ajornartorsiutit qaleriiaatiinnalertarneri, ajornartorsiutit allat soorlu suliffissaaleqineq, ilaqtanut aappariinnikkulluunniit tunngassuteqartut ajornartorsiutit il.il. pineqartoq inissaaleqitilluni aaqqinneqarsinnaangisut.

Misissuinermi angerlarsimaffeqanngitsut amerlanersaat utaqqiisaasumik ikinngutini ilaqtanilu najugaqartarput – taamatut inuuneq angerlarsimaffeqanngitsumut attanneqarsinnaangisutut oqaatigineqartariaqartoq, kisianni aamma pineqartup ikinngutaanut ilaqutaanullu.

Kommunit arlallit ilisimatitsissutigaat angerlarsimaffeqanngitsup ilaqtamini najugaqartillugu pissutsit aalajangersimasut ajornartorsiutaasartut, ulluinnaat angerlarsimaffeqanngitsumut imaluunniit taassuma ilaqutaanut ataqatigiikkunnaartarlutik. Taamaattoqartillugu najugaqarfigisaminit allaanerusumik angerlarsimaffeqanngitsut inuunermik allanik ingerlataqalersarpoq, taamaattumillu akornutaalersarluni. Tamanna assersuutigalugu utoqqaat imaluunniit ilaqtariit meerartallit, ilaqtamik imigassartortumik, suliffeqanngitsumillu inissaqartitsinngitsut, tamatumali peqatigisaanik pineqartup ineqannginnera ilaqtanullu ilaanera pissutigalugit pineqartumut naaggaarsinnaasartik. Paarlattuanik aamma angerlarsimaffeqanngitsoq allamut saaffissaarussimatillugu pineqartup siunertarisaminit allaanerusumik ilaqtaminut allarluinnarmik inuusunut atuutilersarpoq.

Inoqtigiinni inunnik assigiinngitsunik namminerisaminnik ineqanngitsunik najugaqartunik ilaqtanik nalunngisanilluunniit meeqqanik atoqatigiinnikkut atornerluisimasunik arlalinnik nalunaarsuisoqarsimavoq. Tamanna angerlarsimaffeqannginnerup nalinginnaasumik kingunerineq ajorpaa, ilaqtanulli nammineq angerlarsimaffiminni susoqarneranik misigisaarussimasunut naleqqutinngitsumik kingunerluutaalluni. Tamatuma saniatigut tabel 3 aamma 4-mi takutinneqarpoq angerlarsimaffeqanngitsut affai inooqataanikkut ajornartorsiuteqartuusut, qularnanngitsumik meeraanerminni atoqatigiinnikkut nammineq atornerlugaasimasut sumiginnagaasimasut.

Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit suliniutit ingerlasut

Angerlarsimaffeqanngitsunut unnuakkut uunnassimaarfimmik Nuummi pilersitsisoqarsimavoq. Unnuakkut uunnassimaarfiit 21.00-miit nalunaaqutaq 8.00-p tungaanut ammasarpoq unnuillu tamaasa angerlarsimaffeqanngitsut 20-iniit 25-it tungaanut unnuiartorlutik takkuttarlutik. Unnuinerup saniatigut unnukkat uunnassimaarfik aamma akeqanngitsumik nerisassanik imeruersaammillu, kiisalu uffarfissamik atisassanillu neqerooruteqartarpoq.

Angerlarsimaffeqanngitsut ullukkat sumiiffiit tamanit atornerqartartut isersimaffigisarpaat, soorlu atuakkanik atorniartarfik. Utoqqalinersiutillit aamma siusinaartumik pensionisiallit ornittakkat sannaviillu akuttunngitsumik atortarpaat, tamatumalu saniatigut angerlarsimaffeqanngitsut ullukkat aqqusinermiittariaqartarput imaluunniit ikinngutini nalunngisanilu.

Unnuakkut uunnassimaarfik angerlarsimaffeqanngitsut nammineq inuuneqarnissaannut neqerooruteqanngilaq, tassa angerlarsimaffeqanngitsut inersuarmi sinittarfiusumi sinittarmata perusuersartarfillu ataaseq atortussaallugu. Tamatuma saniatigut angerlarsimaffeqanngitsoq nammineq nerisassiorsinnaanngilaq.

Unnuakkut uunnassimaarfik inissaqannginneq pissutigalugu qaqutigoortumik angerlarsimaffeqanngitsunik itigartitsisinnaavoq, akuttunngitsumilli misigineqartarpoq arnat angerlarsimaffimmini persuttarneqarnermik misigisaqarsimasut qimarnguinnut innersuunneqartarneri, akerlianilli unnuakkut uunnassimaarfiup angutit angerlarsimaffimmi eqqissiviillioreernerup kingorna saaffiginnittut itigartittarpai, pineqartoq allamut saaffiginninnissaanut innersuunneqarsinnaangimmat unnuakkullu uunnassimaarfik taamaallaat angerlarsimaffeqanngitsunik tiguisussaammat.

Angerlarsimaffeqanngitsunut ataavarnerusumik, angerlarsimaffeqanngitsunut utoqqaanerusunut ulluunerani neqeroorutitik pilersitsisoqarnissaa, inuusunnerusunullu ataatsimoorfiit imaluunniit ornittakkat, taakkunani inuusuttut suliffimik angerlarsimaffimillu isumagisaqalernissaannut inuttut ineriartorfigisinnaasaannik unnuakkut uunnassimaarfik ikiuisinnaanermik ujartuivoq.

Unnuakkut uunnassimaarfik ajornanngippat siunissami angerlarsimaffeqanngitsunut ataasiakkaanut inimik kisimiiffiusinnaasumik neqerooruteqarusuppoq igaffinnillu uffarfissanillu amerlanerusunik neqerooruteqarusulluni.

Ammassallip Kommuniani ineqarnikkut ajornartorsiutip ataavartumik aaqqiivigineqarnissaata tungaanut containerinik angerlarsimaffeqanngitsut najugaqarfigigallagassaannik pilersitsisoqarsimavoq.

Aammattaaq Ammassalimmi Arnanut illoqarpoq, tassaniillutik arnat kisermaat meerallit sisamat. Illu arnanut qimarnguittut pilersinneqarsimavoq.

Inerniliineq

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffeqanngitsut inuit 514-iupput imaluunniit inuit tamarmiusut 0,9 procentii, Nuup Kommuneani paasissutissat ilanngunnagit. Nuummi angerlarsimaffeqanngitsut ilanngunneqarpata angerlarsimaffeqanngitsut ataatsimut amerlassusaasa qaffannissaat naatsorsuutigisariaqarpoq.

Angerlarsimaffeqanngitsut amerlassusiisigut katitigaanerisigullu nunap immikkoortuini annertuumik assigiinngitsuqarpoq. Upernavimmi aamma Kangaatsiami annerusumik inuusuttut 18 – 30-nik ukiullit angerlarsimaffeqanngitsuupput, nunalli sinnerani tassaanerullutik 31 – 60-inik ukiullit.

Angerlarsimaffeqanngitsut assigiinngitsut marluupput, angerlarsimaffeqanngitsut tamarmiusut tamarmik 50 procentiatut amerlatigisut.

Angerlarsimaffeqanngitsut tassaapput angerlarsimaffeqanngikkallartut, imaluunniit ineqarnatik angerlarsimaffeqanngitsut, taakkunanilu ajornartorsiut tasaanerugunarluni inissiamik pissarsinnaannginneq. Naak inuit taakku ineqannginnertik qaangerniarlugu nammineq aaqiisinnaasutut naatsorsuutigineqaraluartut, taakkunani arlalissuit aarlerinartumik inissisimapput, pineqartoq inooqataanikkut ajornartorsiuteqarluni angerlarsimaffeqanngitsutut naggataatigut inissisimalersinnaagami.

Angerlarsimaffeqanngitsut allat inooqataanikkut inuttullu annertuumik ajornartorsiuteqarput, inuillu taakku inissaqalissagaluarunik ajornartorsiutit qaangernissaannut nukissaqanngitsut ilimagineqarpoq. Inuit taakku amerlanersaat angerlarsimaffeqanngitsuupput siusinnerusukkat attartornermut tunngatillugu akiligassaqaarnertik naammagittaalliorfigineqarsimanertillu pissutigalugu. Inuit taakku arlalitsigut suliniarfigineqarnissaminnik pisariaqartitsisuupput.

Inuit angerlarsimaffeqanngikkallartut ineqarnikkut ajornartorsiumminnik namminneq aaqiisinnaasutut isigineqarpata, taava angerlarsimaffeqanngitsut annertunerusumik suliniarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut inuit tamarmiusut minnerpaamik¹¹ 0,5 procentiit amerlatigissapput.

Angerlarsimaffeqanngitsut 13 procentii meeqqatik ilagaat. Meeqqat qassit 18-it inorlugit ukiullit angerlarsimaffeqanngitsuunersut imaluunniit taakku ilaquttaminni aalajangersimasumik najugaqartuunersut nooqattaartuunersulluunniit erseqqissumik naatsorsorneqarsinnaanngilaq. Kommuniniit naatsorsuinerit aallaavigalugit

¹¹ Angerlarsimaffeqanngitsut Nuummiittut ilanngunnagit.

naatsorsuutiineqarpoq, piffimmiit piffimmut nooqattaanngikkaluarlutik,
angerlarsimaffeqanngitsut meerallit amerlanertigut aanaakkuminni aataakkuminni
ilaquttaminnilu aalajangersimasumik najugaqartartut.

Angerlarsimaffeqanngitsut pillugit suliniutini ingerlanneqartuni inunnut
angerlarsimaffeerussimasunut arlalitsigut suliniuteqartoqarnissaa ujartorneqarpoq.